

1. Edizio honetaz*

Aberatztarzun gussién guils bakhoitza eskuizkribua editatzeak zailtasun jakinak izan ditu. Guganaino iritsi den kaierak orrialde batzuk ments ditu, eta haren antolamendua ez zitzaion beti jatorrizko testuarenari jarraituz. Bestalde, eskuizkribua zuzenketa, emendakizun eta gainidatziez bete da, eta horrek zinez iluntzen du hainbat pasarteren irakurtzea. Horrezaz gainera, Egiategiren grafia sistema nabarmen urruntzen da zubererazko testu inprimatuen tradiziotik.

Argitalpen honetan *Aberatztarzun gussién guils bakhoitzaren* edizio kritikoa eskaintzen dugu, bi bertsiotan. Batak eskuizkribuaren jatorrizko grafia mantentzen du, testua editatua izanik ere; besteak grafia eguneratua erakusten du, betiere testuaren ezaugarri fonologikoak desitxuratu gabe. Irakurleak testuaren bi bertsiok paraleloan ukanen ditu, ezker eta eskuin. Grafiaren eguneratzeaz denaz bezainbatean, luze eta antzu gerta liteke zubereraren egungo ortografiaren inguruko eztabaidan barnatzea. Arazoari heldu dion beste norbaiten hitzak dakartzaguz:

Euskaltzaindiak emandako idaztarauak, euskara baturako zinez egokiak badira ere, ez ziren zubererarako asmatuak, eta ez dute, ene us-tez, inola ere euskalki hau idazteko balio. Puntu batean, ordea, men egingo diet: *np* eta *nb* idatziko dut *mp* eta *mb* ahoskatzen dena. Zertzelada gehienetan, alabaina, oguzkeratik ahalik hurbilen gelditzeari iritzi dit.

* Lan hau ondoko ikerkuntza talde eta proiektuen baitan kokatzen da: *Approaching the evolution of the case system of Basque. A semantically-grounded study* (Eusko Jaurlaritzaren ikertzaileak hobetzeko doktoretza ondoko laguntza, POS_2021_2_0001), *Monumenta Linguae Vasconum 6: avances en la cronología de la historia y la prehistoria de la lengua vasca* (Espainiako Zientzia eta Berrikuntza Ministerioa, PID2020-1188445GB-I00) eta *Hizkuntzalaritza Diakronikoa, Tipologia eta Euskararen Historia* (Eusko Jaurlaritza, IT1534-2). Harago, Koro Segurola Azkonobieta anderea bihotzez eskertu behar dut, Jüsef Egiategiren *Aberatztarzun gussién guils bakhoitza* eskuizkribuaren edizioa prestatzeko gonbita luzatzeagatik, nitan fidantza osoa erakutsirik —bai eta pazientzia ere—. Erran gabe doa, lan honen akats eta ments guztiak ene falta baizik ez dira.

Esaterako, hiztunak “ezta” dioenean, halaxe uzten dut, “ez da”-ra aldatu gabe. Gainera, Zuberoako literatur tradizioari jarraikiko diot “lekhian” eta abar idatziz, eta ez “leküan”, oraingo zenbait idazle, Peillen euskaltzainaren eraginez edo, egiten hasi diren legez. (De Rijk, 1999, 156. or.).

Konprenitzen ditugu euskara batuaren arauetatik hurbil dabilen *Sü Azia* elkartearen ortografiaren arrazioak eta abantailak. Halere, Zuberoako testu zahar baten editatzeko eredu horrek ez dezake zerbitzu handirik egin, bederen irakurleak gutxieneko interes filologikoa baldin badu. Hortaz, gure hautuaren motibazio nagusia ezaugarri fonologikoe-kiko errespetua da; grina berak gidatzen du, esaterako, *Orotariko Euskal Hiztegiaren* grafiaren eguneratzea. Beraz, Egiategiren *chukhatia* ‘xukatu-tua’, *chilhouetaric* ‘zuloetarik’ & *bestiala* ‘bestera’ guk *xükhattia*, *xilhuetarik* & *bestiala* editatzen ditugu, eta ez egungo Zuberoako kultur eragile gehienek idatziko lituzketen *xükatüa*, *xiloetarik* & *besteala*. Eskaintzen dugun grafia eguneratuak, kasu, zubereraren asimilazio bokalikoak (adib. *anderiri* ‘andereari’) edo herskari hasperendunak atxikitzen ditu, baina ez bokal sudurkariak, haien markatze grafikoa oso defektiboa delako.

Edizio kritikoa egin dugun heinean, zenbaitetan hutsak zuzendu behar izan ditugu. Jakina, testu kritikari axola zaizkion hutsez ari gara, hots, eskuizkribuaren kopiaztzean nahi gabean, oharkabean gertatzen direnez, eta ez, inondik inora, balizko zuzentasun gramatikal bati legozkiokeenez. Etsenpluz, anitzetan egileak ez du numero komunztadura betetzen, eta guk dagozkion adizkiak bere horretan utzi ditugu, Egiategiren hizkeraren ezaugarri direlakoan. Aldiz, han-hemen hizki bat oker kopiatu duenean (*d* ordez *b*, kasu), edo silaba bat bikoiztu (*mamitic* ordez *mamititic*), gu egileak gogoan zukeena berrezartzen ahalegindu gara.

Aparatu kritikoari dagokionez, testuari egindako zuzenketen berri ematen dituzten ohar paleografikoak apart biltzea erabaki dugu, testuaren akabantzari jarraituz. Azalpenezko oharrak, aldiz, oin-oharretan emanak dira, eta harako deiak bikoiztuak dira, irakurleak berdin atze-man ahal ditzan grafia zaharreko zein modernoko bertsioa irakurtzean.

Edizio irizpideak

- 1) Testuaren barneko antolamendua berrezartzea. Edizioaren orrialde-zenbakiak testuaren barneko antolamendua finkatu ondoko egoera islatzen du (ikus sarrerako 15. oin-oharra).
- 2) Egilearen nahia errespetatzeko, eskuizkribuaren bigarren idatzaldiko formak eta moldeak lehenestea, lehen idatzaldikoak hizkuntza-ren historiaren aldetik interesgarriago gerta balitez ere. Horren adibide argia da Zuberoako bokal asimilazioen desagerraraztea, egileak kasik sistematikoki *aciren, eztakina & herenila* → *aciarren, eztakiana, hereniala* bezalako zuzenketak egiten baititu. Testu editatuak ez ditu Egiategik ezabatu dituen hitzak erakusten; horretarako irakurleak faksimilera jo dezake.
- 3) Hitz zatiketa euskara batuaren arauen arabera ebakitzea: *edan erassi* → *edanerassi*, *laor spa bost* → *laorspabost*, *hirour-etan* → *hirouretan*, *bassa erliac* → *bassa-erliac*, *igandiala drano* → *igandialadrano*, *haorren gatic* → *haorregatic* eta abar.
- 4) Puntuazioa egungo arauen arabera ezartzea, irakurleari testua ahal bezain ulergarri eskaintzeko xedetan.
- 5) Letra larri eta xehea egungo usantzaren arabera ematea.
- 6) <ſ> luzeak <s> arruntekin ordezkatzeta.
- 7) Ezin irakurrizko edota interpretatzeko formak † batez markatzea.
- 8) Beste hizkuntzatan diren pasarteak edo hitzak letra etzanaz ematea, egileak idatzi zituen bezalaxe utzirik.
- 9) Eskuizkribuan azpimarratuak dauden hitzak letra larri ttipiez markatzea.
- 10) Zenbait laburdura garatzea (*S.* → *San*; *ſ* → *ontza*).